

Márku Anita

A magyar mint idegen nyelv oktatásának helyzete az ukrainai Kárpátalján

1. Bevezetés

A mai Kárpátalja területe évszázadok óta etnikailag és nyelvileg heterogén régió (Kocsis 2001). Annak ellenére, hogy a mai Kárpátalja területén élő nemzetiségek, etnikumok, főleg a szlávok (oroszok, ukránok, ruszinok) és a magyarok évszázadok óta egymás mellett élnek (vö. bővebben Cserniczkó 2013b), politikailag, kulturálisan és nyelvileg is természetes módon hatnak egymásra – mégsincsnek nagy hagyományai annak, hogy a magyart idegen nyelvként vagy akár környezetnyelvként tanítsák és tanulják más etnikumhoz vagy a többségi nemzethez tartozók.

Ennek oka részben azzal is magyarázható, hogy az itt élő nemzetiségek – az elmúlt évszázadok, sőt évtizedek során is – más-más politikai státuszban voltak: ugyanaz az etnikum hol kisebbségi, hol államszervező többségi státuszban, majd egyik napról a másikra ismét kisebbségiként ébredt fel egy új állam kötelékeiben (vö. Cserniczkó 2013a: 598; Cserniczkó 2013b). A különböző államalakulatoknak eltérő volt a nyelvpolitikájuk is, eltérőek voltak a nyelvi tervezési és oktatástervezési törekvéseik is. „A kisebbségi nyelvek oktatásának sorsa is erősen kötődik ahhoz, milyen politikai céljaik vannak beszélőiknek, s mennyire tekinti a hatalmon lévő kormány veszélyforrásnak e célokat” (Crystal 1998: 456).

Ilyen viharos politikai helyzetben nemhogy a környezetnyelv, a regionális nyelv vagy az idegen nyelvek oktatásának megszervezése, hanem az aktuális államnyelv hatékony oktatásának megszervezése is kihívást jelentett és jelent a mai napig is (bővebben Cserniczkó 2012). S bár a 21. század Európájában elvárás a többnyelvűség – az EU például az anyanyelv mellett két idegen nyelv ismeretét ajánlja állampolgárainak¹ –, a népszámlálási adatok, a szociológiai és szociolingvisztikai felmérések adatai (vö. Cserniczkó szerk. 2010; Márku 2013) szerint az idegen nyelvek ismerete mégis nagyon alacsony a kárpátaljaiak körében. A 2001-es census adatai szerint Kárpátalján anyanyelvük mellett a legtöbben a magyart (36 ezren) és az orosz (31 ezren) beszélik második nyelvként. Magyarul a Kárpátalján élő etnikumok közül az ukrán nemzetiségűek beszélnek a legtöbben. A kárpátaljaiak csaknem kétharmada (63%) viszont csak az anyanyelvén beszél, tehát egynyelvű (vö. Cserniczkó 2013b: 31).

2. Helyzetkép

2.1. A magyar mint anyanyelv és mint idegen nyelv taníthatóságának jogi lehetőségei

Az oktathatóság szempontjából a magyar nyelv jelenleg még az oktatás minden szintjén jelen van: tanítási nyelvként és tantárgyként egyaránt (Cserniczkó 2013a: 624). Az érdekvédelmi szervezetek mindent megtesznek azért, hogy ez a jövőben is garantált legyen. Ugyanis Ukrajna új oktatási törvényének 7. cikkelye értelmében, melyet 2017. szeptember 5-én Ukrajna Leg-

---

¹ L. *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére*. Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005; Barcelonai Európai Tanács, 2002. március 15. és 16., elnökségi következtetések, I. rész, 43.1.; COM (2003)449: A nyelvtanulás és a nyelvi sokféleség ösztönzése: cselekvési terv 2004–2006; COM (1995) 590: Tanítás és tanulás című fehér könyv stb.

felsőbb Tanácsa megszavazott, szeptember 28-án pedig Petro Porosenko hatályba helyezte, „**az oktatás nyelve Ukrajnában az államnyelv**”, és a nemzeti kisebbségek képviselői számára az elemi iskola után, az 5. osztálytól „egy vagy néhány tantárgy két vagy több nyelven is oktatható – államnyelven, angol nyelven, az Európai Unió más hivatalos nyelvein.”² A rendelkezés egyértelműen jogszükítő, már meglévő nyelvhasználati jogokat von meg a kisebbségektől: a tanítás nyelvének terepe erősen szűkül.

A hatályban lévő törvény a magyar mint idegen nyelv oktatását, csakúgy mint más EU-s nyelvekét, lehetővé teszi. Egyébként a magyar mint idegen nyelv intézményi keretek között történő oktatásának lehetőségét és jogi alapjait a 2012-ben elfogadott „**Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól**” című, a közbeszédben nyelvtörvényként emlegetett rendelkezés teremtette meg. A jogszabály szerint azokban a közigazgatási egységekben, ahol egy regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os küszöböt, lehetőség van az adott nyelvet második idegen nyelvként oktatni az ukrán tannyelvű iskolákban. A 2012-es nyelvtörvényt viszont Ukrajna Alkotmánybírósága formai okokra hivatkozva³ 2018. február 28-án hatályon kívül helyezte.⁴

A jogi lehetőségeken kívül azonban a nyelv presztízse, elérhetősége, lefedettsége és gazdasági vonzereje is szerepet játszik abban, hogy egy nyelvet akarnak-e idegen nyelvként tanítani és tanulni. Nádor Orsolya (2017: 465) szerint azok a nyelvek kerülnek az idegen nyelvként tanítottak közé, amelyek egy országon belül bárhol megtalálhatóak, vagy amelyek regionális nyelvi státusszal rendelkeznek. Ilyen (regionális) okokból kifolyólag lehetett a magyar mint (második) idegen nyelv oktatását is megszervezni a kárpátaljai nem magyar tanítási nyelvű iskolákban.

2.2. A kárpátaljai MID-oktatás képzési és módszertani hiányosságai

A 2012-es törvény bevezetésekor Kárpátalja nagyobb városaiban és a szórványvidéken is azonnal jelentkezett az igény a MID-oktatásra (vö. Beregszászi 2016: 66).

Az Ukrajna függetlensége (1991) óta labilis politikai helyzet, majd a keleti régiókban 2014-től fennálló fegyveres konfliktus miatt egyre romló gazdasági helyzet fokozta a bizonytalanságot, ellehetetlenítette a megélhetést. Az utóbbi években – már a 2022-es orosz–ukrán háború előtt is – jelentősen élénkült a migráció Ukrajna felől az EU irányába. A labilis politikai helyzetben a lakosság túlélési stratégiákat, kitörési pontokat keres. Sok kárpátaljai a szomszédos Magyarországon próbálta megtalálni a boldogulás feltételeit. „A magyarországi munkavállalás lehetősége, a kedvezményes honosítási eljárás során megszerezhető magyar állampolgárság és a vele együtt járó, az Európai Unió és a schengeni övezet államaiban való szabad mozgás lehetőségét jelentő útlevél, a Magyarországról érkező anyagi támogatások, a gazdaságélénkítő csomagok következtében fokozatosan nő a magyar nyelv presztízse a régióban élő nem magyar lakosság körében. Ezt jelzi, hogy egyre nagyobb igény mutatkozik a magyar mint idegen nyelv tanulására” – írta Beregszászi Anikó a magyar mint idegen nyelv oktatásának elméleti és gyakorlati problémáiról szóló szakcikkének bevezetőjében (Beregszászi 2016: 65).

Az elvándorláshoz azonban szükséges a nyelvismeret, ezért is élénkült a magyar mint idegen nyelv iránti érdeklődés. Ám hamar kiderült, hogy a magyar mint idegen nyelv oktatásának

² Bővebben az új oktatási törvényről és a körülötte kialakult hazai és nemzetközi vitáról l.

<http://hodinkaintezet.uz.ua/melyik-rosszabb-meg-mindig-az-oktatasi-torveny-7-cikkelyerol/>;

<https://regio.tk.hu/kozlemeny/25-efv-2017-3-szam/ukrajna-2017-szeptember-5-en-kelt-2145-viii-sz-torvenye-a-z-oktatasrol/>;

³ Nem a tartalom, hanem a forma... Elmeszelte az Alkotmánybíróság a 2012-es nyelvtörvényt

<http://hodinkaintezet.uz.ua/nem-tartalom-hanem-forma-elmesselte-az-alkotmanybirosag-2012-es-nyelvtorvenyt/>;

⁴ Megszületett az Alkotmánybíróság határozata a 2012-es nyelvtörvényről

<http://hodinkaintezet.uz.ua/megszuletett-az-alkotmanybirosag-hatarozata-2012-es-nyelvtorvenyrol/>;

2012-ben nem voltak meg sem a tárgyi, sem a személyi feltételei: nem volt tanterv, nem volt semmilyen oktatási segédeszköz, sőt szakképzett tanárok sem (vö. Beregszászi 2016, Márku 2019). Ezeket a problémákat a nyelvészek (vö. pl. Cserniczkó 2013b: 311–322) már korábban is jelezték.

„A nyelvek megmaradásának az egyik záloga, hogy a nyelvközösségen kívül is ismert legyen. A taníthatóságnak azonban több feltétele is van: nyelvészeti szempontból rendelkeznie kell a nyelv egészét áttekintő leíró grammatikával, egy- és kétnyelvű szótárakkal, nyelvpedagógiai szempontból pedig nélkülözhetetlenek a funkcionális szemléletű pedagógiai nyelvtanok és a tankönyvek. De ha ezek a feltételek adottak, akkor sem biztos, hogy idegen nyelvként tanítják” (Nádor 2017: 465).

A kárpátaljai magyar közösség érdekvédelmi szervezetei viszont élni kívántak a törvény adta lehetőségekkel, ezért a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség (KMPSZ) a II. RFKMF Filológia Tanszékének nyelvészeit, oktatóit (Beregszászi Anikót és Cserniczkó Istvánt) kérték fel, hogy állítsák össze az általános iskola 5–9. osztályai számára a magyar mint (második) idegen nyelvi tantervet. Az oktatástervezési munkára mindössze napjaik, egy-két hetük volt csak, ennek ellenére Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma pozitívan értékelt a kidolgozott tantervet, és 2014. június 24-én kiadott 750. számú rendeletével jóváhagyta annak alkalmazását (Beregszászi 2016: 67).

A tankönyvhiányt ideiglenesen úgy próbálták orvosolni, hogy a KMPSZ és a Károli Gáspár Református Egyetem együttműködésében a *Kiliki a Földön* című tankönyvcsaládot vitték el a kárpátaljai iskolákba (de csak korlátozott példányszámban, csak az 5. osztályokban kezdték el használni). Ez viszont az ukrán oktatási minisztérium jóváhagyása nélkül nem lehet hivatalos tankönyv, csak oktatási segédanyag. Tankönyv csak 2019 decemberében készült el Pápai Ilona és Kampó Ildikó szerkesztésében, de csak az 5. osztály számára. A többi évfolyamon továbbra is a tanárok kreativitásán múlik, mit tudnak felhasználni az órán, milyen oktatási segédanyagokkal dolgoznak.

A képzett tanerő hiányát a Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) és a II. RFKMF között létrejött együttműködési szerződés folytán 2016 őszén indult egyéves (két szemeszteres) magyar mint idegen nyelv szakirányú pedagógus(tovább)képzéssel igyekeznek megoldani (vö. Beregszászi 2016: 68; Márku 2018, 2019). A szakmai kapcsolat kiépülésében és a zökkenők szakszerű és emberséges áthidalásában és működtetésében főként **Nádor Orsolyának** jutott oroszlánrész. A képzés hét évfolyamon keresztül működött, és sikerességét, hiánypótló hasznosságát bizonyítja, hogy több mint félszáz tanár kaphatott a MID-oktatáshoz vagy más munkájához hasznosítható ismereteket, módszertani útmutatást és segédeszközöket, illetve oklevelet arról, hogy MID szakirányú képesítéssel rendelkezik.

A beregszászi főiskola magyar tanszéki csoportjának több oktatója is részt vett a képzésen, így a magyar mint idegen nyelv oktatásának módszertana kötelező modulként/tantárgyként is bekerült az anyanyelvi magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzésébe a beregszászi főiskolán, ezzel is támogatva a szakképzett MID-tanárhiány pótlását Kárpátalján.

2019-ben a magyartanulás iránti megnövekedett igényt felismerve az Ungvári Nemzeti Egyetem is indított MID-szakirányú filológusképzést.

A magyart a nem magyar anyanyelvűek jelenleg a következő formákban tanulhatják Kárpátalján:

- (a) magyar tannyelvű iskolában,
- (b) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar fakultatív tárgy,
- (c) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar (második) idegen nyelv,
- (d) szervezett nyelvtanfolyamon (pl. a beregszászi főiskola Felnőttképzési Központjának tanfolyamain, melyeket a magyar kormány támogat),
- (e) magántanárnál.

2.3. Kutatások a magyar mint idegen nyelv oktatásának körülményeiről Kárpátalján

2018 őszén és 2019 folyamán egy-egy empirikus (több módszert ötvöző interjú és az ezt kiegészítő vagy helyettesítő online-kérdőív segítségével) felmérést végeztem a magyart mint idegen nyelvet oktató tanárok körében a MID-oktatás helyzetéről Kárpátalján. Céloom az volt, hogy egy általános helyzetkép leírásán túl (l. Beregszászi 2016; Márku, 2018, 2019), a gyakorló pedagógusok véleményét is kikérjem a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményeiről, problémáiról, hiányosságairól, a tanterv(ek) alkalmazhatóságáról, a taneszközökről és esetleges jó gyakorlatokról, amelyek segítik vagy gátolják a hatékony magyar mint idegen nyelvi oktatást a kárpátaljai iskolákban. A kutatások eredményeit (a magyar mint idegen nyelvi tantervek elemzését, a magyar mint idegen nyelvi tanárok véleményét a módszertani feltételekről és gyakorlatokról) több tanulmány és a KRE szakirányú képzésében megvédett szakdolgozatom is részletezi (Márku 2018, 2019, 2020; vö. Beregszászi és mtsai. 2020), ezért itt csak néhány részeredményre térek ki.

Arról, hogy a közoktatásban (tehát ukrán nyelvű iskolában) hány diák tanul magyart második idegen nyelvként vagy fakultatív tárgyként, illetve hogy kik tanítják ezeket a tárgyakat, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (a továbbiakban KMPSZ) adatai alapján nyertünk információkat. A hozzáférhető adatok szerint a 2016/2017-es⁵ tanévben Kárpátalja 4 járásában, továbbá Ungvár, Beregszász és Nagyszőlős városában 19 iskolában 1237 diák tanulta a magyart idegen nyelvként az 5–9. osztályokban, a 2018/2019-es tanévben pedig 1874 tanuló. Frissebb adatok jelenleg ne állnak rendelkezésemre, de tendenciaszerűen látszik, hogy ezer, ezernél több gyermek tanul magyart idegen nyelvként. Azonban sokkal több intézményben tanítanak magyart idegen nyelvként fakultatív órákban, szakkörök keretében és tanfolyamokon, amelyek nem jelennek meg a KMPSZ kimutatásában, amiről nincsenek összesítések. Továbbá vannak például olyan iskolák is, ahol nemcsak 5. osztálytól, hanem már elsőtől tanítják a magyart idegen nyelvként. Ezek sem jelentek meg a kimutatásban.

Felnőttképzés, nyelvtanfolyamok keretében pedig több harmincezen⁶ tanultak már magyarul kezdő és haladó szinten.

Ezenkívül a beregszászi főiskola nem magyarajkú hallgatói is tanulhatnak magyart idegen nyelvként szabadon választható tantárgy keretében és ingyenes nyelvtanfolyamokon is.

2.4. A MID-tanárokkal végzett kutatás részeredményei

2018-ban 12, 2019-ben további 10 a közoktatásban is dolgozó MID-tanár vett részt a kutatásban. A vizsgálatok során félig strukturált interjú (12 fő), valamint az ezt helyettesítő (online) kérdőív segítségével kérdeztem meg a kárpátaljai általános iskolákban oktató MID-tanárok véleményét (a fentebb felsorolt intézménytípusok közül a (b) és (c) típus oktatóit céloztam meg a kutatás során) az alábbi kérdéscsoportokról:

- a magyar mint idegen nyelv tanításának körülményeiről,
- a MID-tantervről, a rendelkezésre álló tananyagokról,
- a MID-oktatásának hatékonyságáról.

A 2024-es vizsgálatban ezeken túl az volt a céloom, hogy elérjem azokat a pedagógus kollégákat, akik részt vettek a beregszászi MID-szakirányú képzésben, és megkérdezzem őket a fentiekén túl arról is, hogy mennyire elégedettek a képzéssel, és az ott megszerzett ismereteket hogyan tudják hasznosítani akár a MID-oktatásban, akár más területen. Az online kérdőívet

⁵ A Pedagógusszövetség írásos kérelmemre adta ki ezeket az adatokat.

⁶ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felnőttképzési Központjának adatai alapján: A Kárpátalja-szerte megvalósuló magyar tanfolyamokra jelentkezettek-végzettek számadatai 2016–2022 között (<https://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/felnottkepzesi-kozpont/>)

privátban küldtem el a képzésben részt vett ismerőseimnek, és megkértem őket, hogy lehetőség szerint küldjék tovább volt csoporttársaiknak is. Ezzel az „ismerősöm ismerőse” módszerrel minden volt évfolyamot el tudtam érni. A kérdőívet értékelhetően 10-en töltötték ki eddig. A kutatás azonban folytatódik – azon kollégákkal, akik jelenleg is tanítanak, és vállalták, interjú is készül a közeljövőben egy nemzetközi projekt keretében (vö. Schmidt–Márku 2023, Márku–Schmidt 2023).

A kutatásokban részt vettek közül három tanár kivételével mindegyiküknek van (vagy csak félbemaradt) a MID-szakirányú továbbképzése. Ketten jelezték terveiket egy későbbi szakirányú továbbképzésre. Alapképzettségük szerint vannak közöttük magyar, ukrán, orosz, angol nyelv és irodalom szakos tanárok, valamint tanítói és teológus végzettséggel rendelkezők. Szinte mindegyiküknek vannak magántanítványai, és többen a felnőttképzésben, tanfolyamokon is tanítanak.

A megkérdezett tanárok válaszaiból a továbbiakban a tanulók nyelvtanulási motivációjára, a módszertani eszközökre, a MID-képzés hasznosságára és a MID-oktatás jövőjére térek ki.

2.4.1. A tanulók nyelvtanulási motivációja

A válaszokból az derült ki, hogy a közoktatásban tanulók motiváltak a magyartanulásra, többnyire szívesen tanulják azt. Ez a motiváció viszont inkább kívülről érkezik, inkább a szülők azok, akik szeretnék, ha megtanulna a gyerek magyarul. Ennek hátterében a külföldi munkavállalás, a továbbtanulás és korábban a magyar állampolgárság megszerzésének kérdése áll. Az orosz–ukrán háború okán Magyarországra menekült ukránoknál pedig megjelenik a hétköznapi kommunikációs helyzetekben való boldogulás, a tankötelezettségben való helytállás is mint motivációs tényező (vö. Schmidt–Márku 2022).

A felnőtt nyelvtanulók körében évről évre nagyobb a magyar nyelv presztízse, de ennek hátterében gazdasági, jóléti érdekek állnak, nem a belső elköteleződés vagy a kárpátaljai magyarok, a kisebbség felé irányuló szolidaritás.

A felmérések (Márku 2019, 2020; vö. Beregszászi–Márku–Csurman-Puskás 2020, Beregszászi–Karmacsi–Márku 2022) tanúsága szerint a kárpátaljai felnőtt ukrán és orosz anyanyelvű nyelvtanulókat konkrét és gyakorlatias okok motiválják a magyar nyelv elsajátítására: a munkavállalás, a magyar állampolgárság és az EU országokban szabad mozgást lehetővé tévő útlevél megszerzése. Részükről tehát a nyelvtanulás önkéntes módon zajlik, s főként a szóbeli nyelvhasználat minél erősebb megléte a cél (vö. Nádor 2018, Márku 2019).

Tehát a nyelv gyakran mint boldogulási erőforrás jelenik meg a magyar mint idegen nyelv tanulásában (vö. Pachné 2020, Csata 2022).

2.4.2. A tanárok véleménye a módszertani segédeszközökről

A 2018-as kutatásban még kevesen voltak azok a MID-tanárok, akik szerint jó vagy kielégítő lenne a módszertani segédeszközökkel való ellátottság. Többen nem értek hozzá, vagy nem használtak modernebb online tananyagokat, hanem a régebbi, még a rendszerváltás előtti, főleg oroszajkúaknak íródott, mára módszertanilag elavult, grammatikaközpontú tankönyvekből dolgoztak: *Deák Sándor: Ucsebnik vengerszkogo jazika I–III.* (Budapest, 1972); *Szj Enikő: Kursz vengerszkogo jazika* (Budapest, 1981; orosz); *Vavra Klára: Курс изучения венгерского языка*; *Prileszky–Erdős: Halló, Magyarország!* A későbbi és a mostani kutatás adatközlői már újabb kurzuskönyveket és tananyagokat használnak. A *MagyarOK* tankönyvcsaládot szinte mindenki ismeri és használja, kisebbeknek pedig a *Zahra és Zia*, valamint a *Kiliki a Földön* tankönyveket említették legtöbben.

AK23: „Az összes Magyarországon megjelent tankönyvet használom: Zahra és Zia (nagyon hasznos és szuper), Kiliki, Lépésenként, MagyarOK, Jó reggelt!, Jó napot!, ezeken kívül minden megjelent kiadványt hasznosítani tudok.”

Online tananyagot a 2018-as kutatás során még nem igazán használtak (egy tanár kivételével), házi feladatnak is csak néha adnak a tanárok ilyen tartalmakat. Néhányan ódzkodnak is ettől, mások úgy vélik, hogy a gyerekek sem végeznék el az ilyen feladatokat, valamint az egyes iskolákban hiába van laptop, amit a tanár használhat, ha internethozzáférés, free-wifi nincs.

A pandémia alatt azonban láthattuk, hogy a digitális kompetenciák létfontosságúak. A tanulás-tanítás folyamata nem fenntartható, ha a digitális technológiák kezelésében elmaradottak vagyunk, ha nincsenek olyan tananyagok, amelyek igazodnak a mai kor elvárásaihoz. A 2019-ben és 2024-ben megkérdezett tanárok túlnyomó többsége használ már online tananyagokat is, legtöbbször a *MidKid* oldalt és tananyagait említették.

Az **eredményességet**, a tanítás hatékonyságát illetően elég pozitívak voltak a tanárok – annak ellenére, hogy egyesek a segédeszközök hiányában, mások a csekély óraszámban, megint mások a tanulók motivátlanságában látják az eredménytelenség fő okát.

AK12: „Nagyon eredményes. Kimagasló eredményeim is vannak. A szülők elégedettek. Többen jelentkeznek magyart tanulni, mint németet.”

AK25: „85-90 százalékban sikeres, eredményes.”

AK26: „Nagyon jól sikerült a múlt tanév. Minden végzős hallgatónk sikeres felvételt tett és az a megálmódott iskolában tanul tovább.”

2.4.3. A KRE beregszászi kihelyezett képzésének hasznosságáról

A 2024-es kutatásban részt vevők közül heten a beregszászi képzésben tanultak. Mindannyian nagyon hasznosnak tartják a képzést, és ha jelenleg nem is tanítanak MID-et, a megszerzett ismereteket, a kapcsolatokat, a magyar nyelvtanításhoz való más szempontú hozzáállást fontos pozitív hozadéknak tartják:

AK23: „Teljes mértékben meg vagyok elégedve a képzéssel, mert olyan hasznos elméleti és gyakorlati tudást szereztem, ami addig számomra elérhetetlen volt. A képzés előtt saját módszerekkel dolgoztam, de azt követően, hogy a képzésben részesültem, egy ablak nyílt meg számomra: módszerek, felhasználható tanítási egységek stb. Ezen kívül még számtalan pozitív hozadéka van számomra ennek a képzésnek.”

AK24: „Nagyon hasznos. Nagyon sajnálom hogy jelenleg nem indult.”

AK25: „Elégedett vagyok mind a tanárok felkészültségével, mind pedig az előadások elosztásával. Munka és család mellett is teljesíthető.”

AK26: „Széles spektrumon tudom használni különböző képzési formákban.”

AK27: „A legnagyobb sajnálatomra, önhibámból nem tudtam diplomát szerezni a Károli Gáspár Református Egyetemen a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára kihelyezett szakirányú MID-képzésén, pedig kétszer is elkezdtem ezen a szakon a tanulmányaimat. A képzéssel nagyon elégedett vagyok. Egészen új nézőpontokból, a magyarral mint idegen nyelvvel foglalkozó nyelvtanulók és nyelvtanárok szemszögéből tekinthettem rá a nyelvünkre, az anyanyelvi diákok oktatásában is hasznosítható szakmai ismeretekkel, különböző játékokkal gazdagodott a módszertani repertoárom, de a legfontosabb nyeresége a képzésnek számomra, hogy kiváló oktatókat és csoporttársakat ismerhettem meg az elkezdett két tanévben.”

AK28: „Mivel nem dolgozom, így csak a megfigyeltékől látva van igény rá. De tudok többekről is, akik Magyarországon is vállaltak vele munkát.”

AK30: „Teljes mértékben elégedett vagyok a képzéssel. Rengeteg új és érdekes ismeretre tettem szert, amit a mindennapi munkámban is tudok alkalmazni, felhasználni.”

2.4.4. Van-e jövője a MID-oktatásnak?

Ha az igényeket nézzük, akkor a tanárok véleménye szerint is nagy az érdeklődés, van jövője – különösen a nyelvtanfolyamokon. Ha viszont az ukrán oktatási rendszerben megkezdődött „reformokat”, drasztikus változásokat vesszük figyelembe, akkor elég bizonytalan a lehetősége a magyar mint idegen nyelv oktatásának a kárpátaljai iskolákban.

Kárpátalján a 2022 februárjában fellángolt orosz–ukrán háború miatt megnőtt az igény a magyartanulásra az ún. „belső menekültek,” a Kárpátokon túli ukrainai területekről Kárpátaljára menekültek körében is.

Ukrajnát több millió menekült hagyta el ideiglenesen vagy hosszabb távra, a statisztikák szerint kb. fél millióan (menedékes státusszal jóval kevesebben: kb. 60 000) Magyarországon találtak menedéket. A magyar mint idegen nyelv oktatása így Magyarországon is hozott felszínre kihívásokat, hiszen a menekültek szélesebb tömegei a beiskolázáshoz és munkalehetőséghez is úgy tudnak hozzáférni, ha az anyanyelvük mellett ismerik a magyart is és / vagy más EU-s nyelvet. A megkérdezett tanárok úgy látják, hogy a kialakult helyzet, a közel három éve tartó ukrán–oros háború miatt sok felnőtt és gyermek fog az idegi tanévben és a közeljövőben is magyart tanulni idegen nyelvként mind Kárpátalján, mind Magyarországon.

„Az orosz–ukrán háború befolyásolta-e a MID oktatását (szükségességét, lehetőségeit) környezetében?” kérdésre adott válaszok:

„Igen, erősen meg lehetett tapasztalni mindkét irányban a befolyást. Voltak, akik érezhetően propaganda hatása alatt abbahagyták a tanulást. Voltak, akik ekkor kezdték komolyabban venni és ma is azért tanulják, mert a magyar nyelv ismerete egyfajta biztonságtudatot ad.”

„Nagy mértékben befolyásolja (az orosz–ukrán háború a MID tanításának jövőjét). Mivel a háború miatt rengetegen elmenekültek Magyarországra, s így nagy szükség van MID-oktatókra.”

„Olyan szempontból befolyásolja, hogy nagyobb odafigyelést igényel. Itt a tanulók lelki egészségére gondolok: mit láttak, hallottak, tapasztaltak.”

„Az orosz–ukrán háború miatt Kárpátaljára és Magyarországra érkezett szláv anyanyelvűek számára kiemelten szükségessé vált a magyar mint idegen nyelv oktatása.”

„Magyarországon biztos vagyok benne, hogy megnőtt az igény a magyar mint idegen nyelv iránt, amit a tömeges kivándorlások generáltak.”

„Szerintem sok ukrán anyanyelvű tanul magyarul az EU-ban való könnyebb létezés miatt.”

3. Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy röviden összefoglalja a magyar mint idegen nyelv oktatásának körülményeit az ukrainai Kárpátalja régió vonatkozásában.

A magyar nyelv presztízse, a magyar mint idegen nyelv tanulásának igénye látványosan nőtt az utóbbi években Kárpátalján a nem magyar ajkú lakosság körében.

A 2012-es állapotokhoz képest sok előrelépés történt a szakszerű MID-oktatás terén Kárpátalján, s ennek legfontosabb háttere a KRE szakirányú MID-képzésének beindulása volt.

Ezenkívül a magyar mint második idegen nyelv tanításához készült 5–9. osztályos tanterv és 5. osztályos tankönyv is, ezek voltak az első téglák a hatékony nyelvoktatáshoz szükséges építőanyagok sorában. A magyartanárképzés tananyagába beépített MID módszertani kurzus is egy újabb ilyen építőelem.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának a megkérdezett tanárok szerint van jövője Kárpátalján, hiszen a magyar állam szülőföldön való boldogulást célzó pályázatai és támogatási rendszere, valamint Ukrajna számára a vízummentesség bevezetése, de még a jelenlegi ukránjai háborús-politikai-gazdasági krízis is a magyar presztízsét növeli. Az ukránok a magyar nyelv megtanulásával új gazdasági erőforrásra tesznek szert, melyet ha a gazdasági-háborús migráció ideiglenes, akkor visszatérve Ukrajna javára fordíthatnak, valódi haszonná, gazdasági tőkévé konvertálhatnak. A többnyelvűség, a nyelvi és kulturális sokszínűség értékévé tud válni, gazdasági erőforrássá váltható (vö. Pachné 2020, Csata 2022), hosszú távú fennmaradást biztosíthat a nyelvnek és az azt használó közösségnek.

Irodalom

- Beregszászi Anikó – Karmacs Zoltán – Márku Anita 2022. A magyar mint idegen nyelv tanítás helyzete és jövője Kárpátalján. In: Karmacs Zoltán – Márku Anita – Tóth-Orosz Enikő (szerk.): *Mozaikok a magyar nyelvhasználatból*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból VI. 57–66.
- Beregszászi, Anikó – Márku, Anita – Csurman-Puskás, Anikó 2020. Викладання угорської мови як (другої) іноземної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття [Vykladannja ugars'koi' movy jak (drugoi') inozemnoi' v zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladah Zakarpattja] In: Pater, Ivan; Muravskiy, Oleh; Romaniuk, Mykhailo (szerk.): *Угорсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення: монографія* [The Hungarian-Ukrainian Borderlands: Ethnopolitical, Linguistic, and Religious Criteria of Self-identification of the People: a Monograph] Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України, Lviv, Ukrajna. 268–276.
- Beregszászi Anikó 2016. A magyar mint idegen nyelv oktatása Kárpátalján – Elméleti kérdések és gyakorlati problémák. *THL2/1–2*: 65–69.
- Crystal, David 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest.
- Csata Zsombor 2022. Marketizáció és etnikai szegregáció a gazdaságban – magyar példák Erdélyből. In: Filep Tamás Gusztáv – Szerbhorváth György – Papp Z. Attila (szerk.): *PALIMPSZESZTUS: Írások Bárdi Nándor 60. születésnapjára*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet / Kalligram, Budapest. 246–269.
- Csernicskó István 2012. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. PoliPrint, Ungvár.
- Csernicskó István 2013a. Nyelvoktatás kárpátaljai módra In: Mária Písnjak (szerk.): *Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 598–656. http://www.e-kompetencia.si/images/epublikacije/prirocnik/e-kompetencia_modszertan_prirocnik_20131024_splet_kazalo.pdf (letöltve: 2018.01.17.)
- Csernicskó István 2013b. *Államok, nyelvek, államnyelvek: nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Gondolat, Budapest.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek: A magyar, ukrán és orosz nyelv használati köre a kárpátaljai magyar közösségben*. PoliPrint, Ungvár.
- Kocsis Károly 2001. *Kárpátalja mai területének etnikai térképe*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. Budapest.
- Márku Anita 2013. „Po zákárpátszki” *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások, kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. PoliPrint, Ungvár.
- Márku Anita 2018. A magyar mint idegen nyelv tanterv és alkalmazásának lehetőségei a kárpátaljai iskolákban. Szakdolgozat. Kézirat. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest–Beregszász (64 pp.)
- Márku Anita 2019. A magyar mint (második) idegen nyelv oktatása a kárpátaljai iskolákban: tantervek. In: Csernicskó István – Márku Anita (szerk.): *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V*. Aurdor-Shark, Ungvár. 165–178.
- Márku, Anita 2020. Helyzetkép a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásáról Kárpátalján. *KÁRPÁT-HAZA SZEMLE* 2020/1–2: 71–78.

- Márku Anita – Schmidt Ildikó 2023. Ukrajnából Magyarországra érkező gyerekek iskolai inklúziója 1.: Résztvételek: kutatási célok és eljárások. In: Kalcsó Gyula – Ludányi Zsófia – Tóth Mariann (szerk.): *Pelikon 2023. A nyelv megújuló szerepe az oktatásban*. A Peli III. oktatásnyelvészeti konferenciája (absztraktfüzet)
- Nádor Orsolya 2017a. A magyar nyelv külföldi megismertetése, vonzereje. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest. 465–483.
- Nádor Orsolya 2017b. Magyar mint idegen nyelv tanárok a tanárképzés hullámvasútján. *THL2* 2017/1–2: 47–56.
- Schmidt Ildikó – Márku Anita 2023. Ukrajnából Magyarországra érkező gyerekek iskolai inklúziója 2.: Narratív elemzés. In: Kalcsó Gyula – Ludányi Zsófia – Tóth Mariann (szerk.): *Pelikon 2023. A nyelv megújuló szerepe az oktatásban*. A Peli III. oktatásnyelvészeti konferenciája (absztraktfüzet)
- Pachné Heltai Borbála 2020. *Többnyelvűség Geresdlakon*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Források

- Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére. Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005.
- Nem a tartalom, hanem a forma... Elmeszelte az Alkotmánybíróság a 2012-es nyelvtörvényt
<http://hodinkaintezet.uz.ua/nem-tartalom-hanem-forma-elmeszelte-az-alkotmanybirosag-2012-es-nyelvtorvenyt/>;
- Megszületett az Alkotmánybíróság határozata a 2012-es nyelvtörvényről
<http://hodinkaintezet.uz.ua/megszuletett-az-alkotmanybirosag-hatarozata-2012-es-nyelvtorvenyrol/>
- Ukrajna 2017. évi 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról.” *REGIO* 25/3 (2017): 260–277.
http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/view/185/pdf_160 (Letöltve: 2018.04.14.)

Márku, Anita

The state of teaching Hungarian in the Transcarpathian region of Ukraine

The primary objective of the paper is to provide a brief summary of the circumstances of teaching Hungarian as a (second) foreign language in Transcarpathia, Ukraine. In the recent years (2018, 2019 and 2022) I have conducted several small-scale empirical studies with the aim of getting a picture of the possibilities of teaching Hungarian as a foreign language in Transcarpathia. My goal was to reveal and summarize the problems, shortcomings and good practices that help or hinder the effective teaching of Hungarian as a foreign language within institutional frameworks among non-Hungarian speakers living in Transcarpathia. A new pilot study was conducted in 2024, which, in addition to the previous research questions, also sought answers to the question how the specialized further teacher training programme of teachers at the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehovo, Ukraine (an off-site teacher training programme of the Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary) furthers and supports the effective teaching of the Hungarian language in Transcarpathia.